

**CONSILIUL NAȚIONAL DE ATESTARE A TITLURILOR,
DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE
NATIONAL COUNCIL FOR ATTESTATION OF
ACADEMIC TITLES, DIPLOMAS AND CERTIFICATES
(CNATDCU)**

**RAPORTUL COMISIEI DE ABILITARE
REPORT OF THE HABILITATION COMMISSION
din data de (date) 13 martie 2014**

**NUMELE și PRENUMELE candidatului (SURNAME and Forename of the candidate):
TÁNCZOS VILMOS**

**Titlul tezei de abilitare / direcțiile principale de cercetare (Title of habilitation thesis /
main research areas):**

***Language Shift among the Moldavian Csángós / Schimbarea limbii la ceangăii din
Moldova***

-Ceangăii din Moldova: istorie, demografie, cercetări lingvistice (cu referiri la
asimilare lingvistică și aculturație);

-Studiu de caz: vizita raportorului Consiliului European din 5-8 septembrie 2000 la
ceangăii din Moldova, rezultatele recensământului populației din 2011 (cu referire la factorii
care au marcat prefacerea lingvistică la ceangăii moldoveni).

**Domeniul de studii universitare de doctorat (Field of doctoral studies) în care urmează să
se confere calitatea de conducător de doctorat (future field of doctoral supervision)**

ȘTIINȚE UMANISTE - FILOLOGIE-

**Denumirea Instituției Organizatoare de Studii Universitare de Doctorat (IOSUD) /
Instituției Organizatoare de Doctorat (IOD) unde are loc susținerea publică a tezei de abilitare
(Name of the institution organizing doctoral studies (IOSUD), (IOD), where the public
defense of the habilitation thesis takes place)**

***FACULTATEA DE LITERE – UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” din CLUJ-
NAPOCA***

Punctele tari ale tezei de abilitare (Strong points of the habilitation thesis):

**I.) Centrarea nucleică asupra fenomenelor de transfer lingvistic, asimilare și/sau
aculturație la ceangăii din Moldova:**

I.1.) Continuarea demersurilor întreprinse de Școala geolingvistică din Cluj-Napoca prin
cartografierea, pe hărți lingvistice, a unui număr variabil de fapte lingvistice, obținute pe baza
unor anchete pe o rețea de „puncte fixe” prestabilite. În opțiunea domnului Tánczos Vilmos,
aplicarea de proceduri *geo-/socio-/psiholingvistice* are în vedere „variaționismul” modurilor
de vorbire în raport cu localizarea socială, istorică, spațială a comunităților de ceangăii din
Moldova. Utilizarea „metodei geografice” în înregistrarea și studierea varietății regionale a

limbii maghiare are în vedere răspândirea și repartizarea în teren a formelor lingvistice (fonetice, morfologice, sintactice, lexicale) specifice dialectului ceangăilor din Moldova.

1.2.) Hărțile lingvistice sunt alcătuite în funcție de principiul migrației comunității maghiarilor și ale graiurilor ceangăilor, cu insistență asupra dinamicii luptei dintre cuvinte, fenomen susținut și ilustrat de/prin situații statistice. Hărțile și atlasele lingvistice, dublate de tabele sinoptice, întocmite pe baza datelor numerice, confirmă situația actuală a „schimbării de limbă” din cadrul comunității ceangăilor și au calitatea de a permite cercetătorului să observe sistematic prefacerea, dinamica fenomenelor lingvistice, mutațiile survenite în limba ceangăilor; cu, agonistica dintre forma veche și cea nouă (cuvânt, fonetism, construcție), locul de apariție a „inovațiilor” lingvistice, direcțiile și ariile lor de răspândire, asimilare - asimilație sau, după caz, de aculturație etc.

1.3.) Opțiunea cu privire la căile în/prin care se produce fenomenul de preschimbare a limbii la ceangăii moldoveni și secui este validată filologic, în sensul că domnul conferențiar Tánzos Vilmos surprinde fenomenul din varii perspective care, conjugate, oferă investigării lingvistice asupra ceangăilor moldoveni obiectivitate și concretețe. Reținem ca justă ipoteza „infiltrațiunii”, prin care este luat în calcul și impactul cu fenomene naturale (de ordin geografic), grație cărora „migrația” se realizează anevoios și cu sincope, procesul propagându-se prin „filoane”, în „valuri” și nu radial, după cum afirmă unii cercetători maghiari.

1.4.) Fenomenul „Wellen théorie” se certifică istoric, lingvistic, demografic, religios, etnografic s.a.m.d. atunci când se iau în discuție efectele „revărsării” prilejuite de colonizarea, din secolul al XIII-XIV-lea, a unor grupuri de maghiari ori prin refugiarea/replierea secuilor după „Siculicidium” (1764) etc. Graiurile moștenite de aceste comunități, prin localizări și suprapuneri, au contribuit la constituirea dialectului ceangăilor din Moldova, acceptat de Tánzos Vilmos cu status lingvistic de enclavă. Nu sunt eludate din ecuație nici evenimente istorice, social-politice, sau de altă natură (epidemii, catastrofe naturale etc.) care au afectat numeric și lingvistic populația ceangăilor din Moldova. După cum nu sunt ocolite nici fenomene mai recente cum ar fi migrația forței de muncă din secolul al XX-lea, urbanizarea forțată etc. a unor regiuni sau globalizarea, cu efecte resimțite în „inundarea”, de către ceangăii doritori să își asigure un alt mod de viață, a zonelor din afara perimetrului lor tradițional.

1.6.) Folosită cu discernământ, „metoda geografică” este despovărată de „dogmatisme” în sensul că domnul Tánzos Vilmos nu aderă la schematismul simplificator și vede în prefacerile istorice și geografice din limba și imaginarul ceangăilor moldoveni un fenomen „uniform în varietate”, de absolută iregularitate, proteicitate și eterogenitate resimțit nu numai cu privire la „limba comună” (maghiară), ci și la nivelul ethosului ceangăilor din Moldova. Concluziile lingvistice sunt, de regulă, eliberate de leșturile politicului, hărțile lingvistice arătând că, pornind dintr-un nucleu radiant, cuvintele migrează odată cu/alături de oamenii care le folosesc și împreună cu obiectele pe care le denumesc sau, după caz, se adaptează locului. Direcțiile și modul cum se difuzează, ca și rapiditatea sau paralaxa, mai mare sau mai mică de iradiere, depind de o serie de condiții și factori care le favorizează sau le obturează conservarea și/sau propagarea .

1.7.) Soluționarea, cu ajutorul argumentelor de ordin științific, a problemelor lingvistice generate de recrudescența romantismului național al secolului XIX, prin tendința unor istorici ai limbii maghiare de a considera pronunția siflantă din dialectul etniei ceangăilor ca fiind de origine cumană, este corect și obiectiv fundamentată. Așa se explică faptul că domnul Tánzos Vilmos nu exclude, totuși, probabilitatea ca, în anumite momente istorice și pe arii geografice

diferite, cultura cumană să fi exercitat o posibilă influență asupra culturii românești și ceangăiești din Moldova, știut fiind că, etnia maghiară care a populat, în secolele XIII–XIV-lea, unele zone geografice din Moldova era în relații longevive cu populația cumană supraviețuitoare invaziei tătare și neasimilată total încă. Cu aceeași rigoare este demontată și teoria protocronă a descendenței ceangăilor din maghiarii neparticipanți la descălecarea maghiară (rămași în secolul al IX-lea în Etelköz).

I.8.) Revederea critică a metodei pozitivistice și comparativist-istorice cu privire la problema discutabilă a legăturilor lingvistice „secui-ceangăiești” prin resistemizarea caracteristicilor fonetice, morfologice și sintactice ale dialectului ceangăiesc conjugate cu unele date de ordin lingvistic, etnografic și istoriografic oferite de Lükő Gábor în lucrarea de referință *A moldvai csángók (Ceangăii din Moldova, 1936)*

I.9.) Stabilirea unor indici de evaluare a „vestigiiilor istorice” ale dialectului ceangăiesc, resondat din punctul de vedere al importanței documentare a „producțiilor folclorice” ritualizate, cu „text fix”, originare din evul mediu (balade populare clasice, rugăciuni populare arhaice, descântece, cântece rituale, formule ale datinilor etc.).

I.10.) Promovarea modelului clujean (româno-maghiar) de studiere monografică a dialectului ceangăilor din Moldova, finalizat cu redactarea unui atlas dialectologic „ceangăiesc” și o serie de hărți dialectologice. Domnul Tánzos Vilmos pledează pentru a fi luate în calcul toate datele de ordin lingvistic, etnografic și istoric, potrivit cărora se impun departajări între grupurile ceangăilor de origine medievală, stabiliți în Moldova în secolele XIII–XIV, mai exact a comunităților cu pronunție siflantă din zona de nord (Roman) și de sud (Bacău) și grupul ceangăilor maghiari de tip secuiesc (cca 2/3 din ceangăii moldoveni), emigrați în secolul al XVIII-lea în Moldova (Trotuș, Tazlău și Siret). Procedeu este extins de către Tánzos Vilmos și cu privire la relațiile între dialectul ceangăilor și celelalte dialecte maghiare, graiurile ceangăilor fiind caracterizate printr-o dialecticitate mai accentuată; fenomen cauzat de numărul mare al neologismelor interne și de ponderea considerabilă a celor provenite din limba română, alături de moștenirea considerabilă și de vechimea excesivă a arhaismelor păstrate, cu deosebiri evidente la nivelul sonorității (suprasegmentale) a limbii.

I.11.) Interacțiunea lingvistică (bilingvismul ceangăilor), asimilația și asimilarea, transferul lingvistic și „stingerea limbii maghiare” sunt cercetate științific, din perspectiva *geo-/psih-* și *sociolingvisticii* și pasional, cu insistență asupra situației periclitante, ca urmare a elansării și încurajării teoriilor cu privire la interacțiunea limbilor conlocuitoare și generarea unei „limbi mixte” / „sibir”. Cercetarea *dublei influențe* a limbii românești asupra dialectului ceangăilor și cea a graiurilor maghiarilor din Moldova asupra băștinașilor a dus la rezultate științifice edificatoare cu privire la extinderea, efilarea și eroziunea lingvistică, fenomene datorită cărora „ceangăizarea lingvistică” a devenit un „terminus tehnicus” de ordin *geo-/sociolingvistic* de neînălțurat, prezent în lingvistica maghiară și sporadic în cea românească.

I.12.) Sociolingvistica variaționistă (așa cum o cunoaștem în varianta lui William Labov și David Sankoff), etnografia comunicării (cf. D. Hymes) și sociolingvistica interacțională (interpretativă), psiholingvistica progresivă, la modă în anii 70-80 ai secolului al XX-lea, sunt continuate, prin contaminare cu bibliografia maghiară, de Tánzos Vilmos, preocupat de situația dezechilibrului lingvistic din cadrul comunității ceangăilor din Moldova implicată, la această dată, în fenomenul ireversibil de pierdere totală a „limbii tradiționale” în schimbul „limbii mixte” vorbite.

II. Valorificarea pluridisciplinară a „studiului de caz” cu privire la identitate lingvistică, identitate etnică și „schimbarea limbii” la ceangăii moldoveni

II. 1.) Împreună cu Pozsony Ferenc, Péntek János, Szilágyi N. Sándor etc., Tánzos Vilmos constată interdependența dintre schimbările, în timp, ale uzului de limbă maghiară și fluctuațiile identității etnice declarate („maghiară”, „română”, „ceangăiască”, „catolică”, etc.) în interiorul grupurilor etnice și a familiilor lingvistice, evidențiind complexitatea acestor raporturi, acceptate ca fenomen istoric. Studiile de caz pledează pentru preeminența asimilației- asimilării la ceangăii din Moldova, atașați românimii nu pe baza obârșiei lor, după cum susțin unii lingviști și istorici români, ci în urma unor „stimulente” cu substrat politic, ceea ce îi determină a se declara români dar și ca o „consecință” directă a situației lor de a fi „pierdut limba maternă maghiară”.

II.2.) Domnul Tánzos Vilmos avertizează asupra relativității „autoidentificării” ceangăilor subliniind impactul unor factori de ordinul psihologiei sociale, etnografiei comunicării sau sociolingvisticii interacționale. Așa se explică faptul că, la nivelul folosirii spontane a limbii române, ceangăii își consideră propriul dialect ca fiind unul „maghiar”, după cum, față de limba maghiară vorbită, ei o definesc drept „grai ceangăiesc”. Cu ocazia recensămintelor însă, ceangăii se dedublează, autoidentificându-se a fi „de limbă maternă română”, considerând că dialectul ceangăiesc le conferă o poziție socială marginală, neresimțindu-l ca fiind o limbă reală care să poată fi declarată drept limbă de comunicare internă.

III.3.) În opțiunea civică a domnului Tánzos Vilmos, limba a fost și este folosită de puterea administrativă și/sau de religie ca instrument politic de luptă împotriva graiurilor locale (dialectul ceangăilor în cazul de față) strategia făcând parte din politica centralizatoare de apărare a limbii de stat de invazia dialectelor alogene, fenomen specific, delatfel, mai multor țări comunitar-europene și nu numai. Politic vorbind, situația poate fi redresată și corectată în măsura în care statul de drept va ține cont de interesul stârnit de către diferitele foruri interne și internaționale de apărare a drepturilor omului și ale patrimoniului lingvistic, etnic al comunităților locale, din care fac parte și cele ale ceangăilor din Moldova. Sunt aduse în prim-plan rapoartele : Andreescu-Enache 2002; Isohookana-Asunmaa 2002, 2011 sau studiile de profil: Mesterházy 2003; Miloiu 2004; Tánzos 2007, cu intențiunea de a demonstra întârzierea punerii în practică a Recomandării nr. 1521/2001 a Consiliului Europei (*Recommendation 1521 [2001], Csango Minority Culture in Romania*) cu privire la salvagardare a culturii și a limbii tradiționale a ceangăilor din Moldova și obținerea uzului de limbă maghiară la liturghie și a dreptului de predare a limbii maghiare în școlile cu populație ceangăiască din Moldova.

Punctele slabe ale tezei de abilitare (Weak points of the habilitation thesis):

În teză nu se remarcă o deosebire terminologică și de conținut între geografie lingvistică și geologie lingvistică în sensul că domnul Tánzos Vilmos se preocupă, în principal, de descrierea și reprezentarea pe orizontală a fenomenelor lingvistice, istorice, a celor de cultură locală, fenomene ce țin, mai curând, de geografia lingvistică. În timp ce studierii în profunzime filologică a fenomenul lingvistic, pe verticală, cu posibilitatea de a se realiza o „stratigrafie” lingvistică, fenomen din raza de acțiune a geologiei lingvistice, cu observarea pe harta lingvistică a straturilor succesive în evoluția fenomenului lingvistic de asimilare, asimilație, transformare și de „schimbare a limbii” este doar enunțată și plasată în varii contexte (istoric, politic, religios etc.).

Rezultatul votului / observații / concluziile comisiei de abilitare se motivează în continuare (Voting result / observations / premises for the conclusions of the *habilitation commission* are as follows) *A se continua pe verso – dacă este necesar* (Continue overleaf if necessary)

Teza de abilitare *Language Shift among the Moldavian Csángós* este un demers interdisciplinar, coroborând domenii generale de etnologie, etnografie, istorie, politică s.a.m.d. cu domenii de interes *geo-/socio-/psiholingvistic* și de historia limbii maghiare.

Cercetarea lingvistică este axată pe dezvoltarea formelor concrete prin care comunitățile ceangăilor din Moldova au contribuit sau nu la consolidarea și extinderea limbii și culturii maghiare, alături de unele componente adiacente ca „națiune maghiară”, „cultură maghiară”, „religie catolică” etc.

Interesul științific al domnului Tánzos Vilmos este concentrat pe transferul/adaptarea unor componente ale etnologiei, etnografiei și antropologiei către/la geografia „internă” a limbii maghiare; opțiune *inter-* și *transdisciplinară* interesată nu atât de frontierele dintre comunitățile lingvistice ale ceangăilor moldoveni și secui din Moldova, cât mai cu seamă de extinderea și repartizarea spațială a fenomenelor lingvistice specifice și de limitele (diferențele) dintre ele sau, după caz, de dinamica fenomenelor de inovație, transfer, difuzare, asimilare, asimilație etc.

Nucleul radiant al tezei de abilitare îl constituie investigațiile pe teren. Acordarea realității din localitățile cu populație ceangăiască cu perspectiva teoretică, în special cu aceea a lingviștilor hungarologi, în baza căreia datele furnizate de atlasul lingvistic al ceangăilor din Moldova confirmă faptul că limba lor nu este „sabir”, ci, în mod indubitabil, un dialect regional, de tip insular al limbii maghiare. Arsenalul lingvistic, avut în vedere de Tánzos Vilmos, confirmă faptul că dialectul ceangăilor este legat ombilical de limba matcă (maghiara) fără a excluder, totuși, presupuziția unor posibile artere conectate la „limba transilvăneană”, acceptată în varianta de amalgam lingvistic („amestecuri de limbi”), „creolizare” a latinei.

Angrenajul ideatic este asigurat de un performant mecanism de colectare, selectare și performare alcătuit după regulile geografiei lingvistice.

În viziunea domnului Tánzos Vilmos, identitatea ceangăilor moldoveni este supusă unei manipulări politice continue, structura lingvistică maghiară fiind pusă sub semnul întrebării de către politicieni, clerici catolici și nu de puține ori chiar și de unii lingviști din România sau din Ungaria.

Supralicitată, prin unele pusee de „independentism” și autonomie, care își revendică argumentele politico-ideologice și din importanța (pondera) fondului lingvistic provenit de la coloniștii maghiari și refugiații secui, cultura maghiară a ceangăilor din Moldova își află în domnul Tánzos Vilmos un admirabil apărător al identității etnice și lingvistice.

Cercetările candidatului confirmă preeminența unui demers investigațional bazat pe metoda statistică a înregistrării prin „procedee numerice”, pe generații și zone (arii) geografice, care să îi permită a stabili cotele nivelurilor de competență lingvistică (a limbii maghiare și ale celei de-a doua limbi vorbite/„sabir”), gradul de „cunoașterea pasivă” a limbii maghiare și stadiul de „pierdere totală”/schimbare a limbii (cca.79% locuitori ceangăi fiind românizați).

Fiind în joc un proces de asimilare lingvistică și de schimbare a identității, într-o perspectivă istorică, Tánzos Vilmos nu ezită să prezinte, cu argumente din teren și date teoretice din lingvistica maghiară, factorii de risc, precizați în studiile de psihologie interacționistă, geolingvistică și de sociologie a limbii, reperați în cazul comunității ceangăilor din Moldova.

În concluzie, în totalitatea ei, comisia de abilitare constată că, deși există ezitări terminologice și de conținut între geografie lingvistică și geologie lingvistică, psiholingvistică și sociolingvistică și că fundamentul tezei este dependent de o bibliografie subiectivă, standardele criteriilor de abilitare sunt îndeplinite, întreaga activitate de până acum dovedindu-se una laborioasă, proiectele din prezent și cele de viitor girând capacitatea

domnului conferențiar universitar Tánčzos Vilmos de a coordona cercetarea în echipă a unor fenomene interdisciplinare.

Prin urmare, comisia decide acceptarea tezei de abilitare.

COMISIA DE ABILITARE / HABILITATION COMMISSION

NUMELE și Prenumele /Semnătura/ SURNAME and Forename Signature

1. Prof. univ. dr. Gheorghe I. MANOLACHE

președinte.....

2. Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

membru.....

3. Prof. univ. dr. Ion CUCEU

membru.....